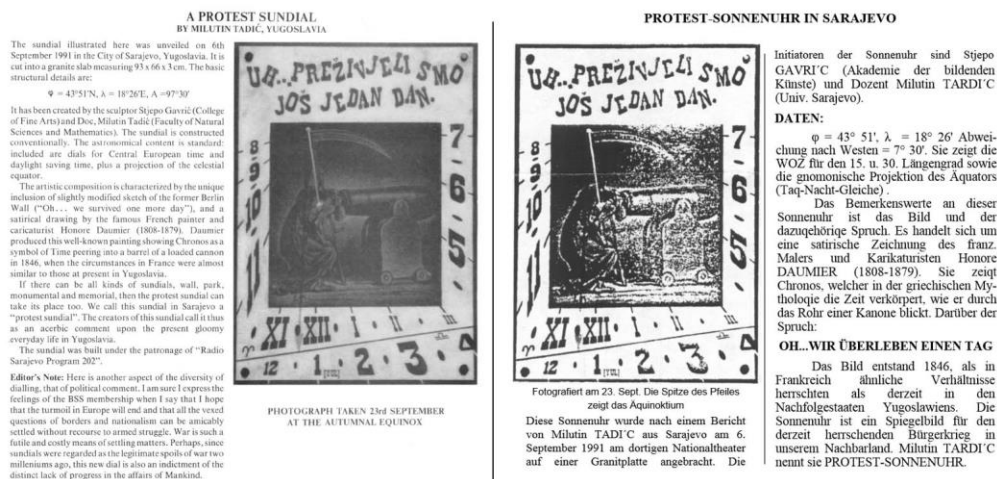

MEMORIJALNI SUNČANI SAT

Sunčani sat na zgradi ZOI 84 preko puta Narodnog pozorišta u Sarajevu postavljen je 6. septembra 1991. godine. Trebalo je da bude otkriven u sklopu antiratnog skupa pod pokroviteljstvom Radio Sarajeva – Program 202, ali se to nije desilo jer je okupljene građane rastjerala nepoznata grupa ljudi. Kratke tekstove o postavljanju ovog sunčanog sata, objavili su 1992. godine časopisi britanskog i austrijskog društva ljubitelja sunčanih satova (sl. 1).

Sunčani sat su kao poklon gradu uradili dr Milutin Tadić, tada docent na Odsjeku za geografiju PMF-a, i Stijepo Gavrić, tada i sada profesor u Srednjoj školi primjenjenih umjetnosti u Sarajevu. Granitnu ploču poklonila je kamenorazačka radnja „Pozder“ čiji su radnici izvršili i montažu.

Slika 1. Članci o antiratnom sunčanom satu u Sarajevu, objavljeni u Velikoj Britaniji i Austriji 1992. godine (*BSS Bulletin*, 1992/1, str. 40; *Rundschreiben*, 1992/5, str.11).

Sadržaj sunčanog sata je ugraviran na na granitnoj ploči dimenzija 93 x 66 x 3 cm. Polazni konstrukcioni podaci su $43^{\circ} 51' N$, $18^{\circ} 26' E$, $A_N = 98^{\circ} 30'$. Sadržaj sunčanog sata čine brojčanici za standardno srednjoevropsko vrijeme (CET, rimski brojevi) i ljetno srednjoevropsko vrijeme (CET + 1 h, arapski brojevi) i projekcija nebeskog ekvatora. Ulogu kazaljke ima sjenka metalne šipke usmjerene u sjeverni nebeski pol (približno govoreći, u zvijezdu Sjevernjaču). Sjenka svojim pravcem pokazuje dnevne sate, a hodom svoga kraja duž projekcije nebeskog ekvatora – proljetnu i jesenju ravnodnevicu. Kada se kraj sjenke produži preko projekcije nebeskog ekvatora prestaje važiti brojčanik označen rimskim brojevima, to jest, nastupa ljetno vrijeme. Tačnost sunčanog sata proračunom je svedena na vrijednost tzv. vremenskog izjednačenja koja se tokom godine kreće od -14 do $+16$ minuta, u ljetnoj polovini godine (mart-septembar) od -6 do $+6$ minuta.

Moto sunčanog sata je varijanta grafita koji je bio ispisan na nekadašnjem Berlinskom zidu – UH... PREŽIVJELI SMO JOŠ JEDAN DAN. Satirični crtež/karikaturu Hronosa sa kosom koji zaviruje u cijev topa preuzet je od francuskog slikara Domijea (Honore Daumier, 1808-1879) koji je ispod originalnog crteža, umjesto naslova stavio samo veliki upitnik, u smislu: – Kada će početi rat? To je uradio 1867. godine kada su prilike u Francuskoj (rat sa Njemačkom izbio je tri godine kasnije) bile slične sumornim prilikama u bivšoj Jugoslaviji početkom devedesetih godina prošlog vijeka.

Na kraju pomenutog teksta o antiratnom sunčanom satu u Sarajevu, tadašnji urednik britanskog časopisa BSS Bulletin, Čarls Aked (Charles K. Aked, 1992-1998), učesnik II svjetskog rata, dodao je sljedeći komentar: „Ovdje imamo novi aspekt raznolikosti sunčanih satova, politički. Uvjeren sam da izražavam osjećanja članstva BSS-a kada kažem da se nadam da će previranja u Evropi prestati i da će se sva mučna pitanja o granicama i nacionalizmima moći rješavati sporazumno, bez pribjegavanja oružanoj borbi. Rat je tako uzaludno i skupo sredstvo za rješavanje sporova. S obzirom da su još prije dva milenijuma sunčani satovi smatrani kao legitimni ratni plijen, ovaj sunčani sat je nesumnjiva opomena da čovječanstvo u tom smislu nije mnogo napredovalo”.

Nažalost, crne slutnje su se obistinile, na prostoru bivše Jugoslavije izbio je rat u kome niko nije bio pošteđen, i ništa nije bilo pošteđeno, pa čak ni sunčani satovi. Prije rata Sarajevo je bilo grad sa najviše zidnih sunčanih satova u bivšoj Jugoslaviji. Netragom su nestali sunčani sat na kamenorezačkoj radnji „Miro Šego”, sunčani sat zgrade na Bentbaši u kojoj je donedavno bila smještena ambasada Slovenije, sunčani sat vile s početka XX vijeka u aleji ka Vrelu Bosne, i sunčani sat na biblioteci „Vlatko Foht”. Ostali su samo sunčani sat na „novoj” zgradi PMF-a i razmatrani sunčani sat na zgradi ZOI, ali ni jedan nije više u funkciji – prvi je potpuno zaklonjen naknadno zasađenim drvećem, a kod drugog je šipka iskrivljena tako da sjenka ne pokazuje tačno vrijeme (sl. 2).

Slika 2. Sunčani sat na zgradi ZOI fotografisan za vrijeme jesenje ravnodnevice 1991. godine (lijevo) i danas, poslije trideset godine. Sjenka danas pokazuje, ništa.

Po načinu konstrukcije, sunčani sat na zgradi ZOI je zidni, vertikalni, deklinacioni. Osim što je samonavijajući ekološki javni gradski sat, i redukovani kalendar, po funkciji je još i svojevrsni protestni i antiratni plakat oživljen hodom sjenke. Te je funkcije vršio od trenutka postavljanja, a u međuvremenu je, kao svjedok jednog teškog vremena, postao i memorijalni sunčani sat. Kao takvog, potrebno ga je obnoviti i održavati.